

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2016.gada 5.septembrī Nr. 1-6/9
Uz 25.07.2016. vēstuli Nr.1-04/293-pav

**Latvijas Republikas
Satversmes tiesai**
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV - 1010

Par viedokļa sniegšanu lietā Nr.2016-07-01

Tiesībsarga birojā saņemta 2016.gada 25.jūlija vēstule Nr.1-04/293-pav (reģistrēta 27.07.2016. ar Nr.228), kurai pievienots Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2016.gada 25.jūlija lēmums. Ar minēto lēmumu tiesa atzīst tiesībsargu par pieaicināto personu lietā Nr.2016-07-01 „Par Kriminālprocesa likuma 356.panta otrās daļas un 360.panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1.pantam, 91.panta pirmajam teikumam, 92. un 105.pantam”, un aicina sniegt viedokli par apstrīdētajām normām, kā arī citiem jautājumiem, kuriem pēc tiesībsarga ieskatiem šajā lietā varētu būt nozīme.

[1] *Par Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92.pantu*
Pieteikuma iesniedzējs AS DNB banka (turpmāk – Pieteicējs) norāda, ka, pieņemot Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 356.panta otrajā daļā minēto lēmumu, tiek pārkāpts pušu vienlīdzības princips, kā arī procesa dalībniekam tiek liegta iespēja iesniegt pierādījumus. Spēkā esošais KPL regulējums liedz trešajai personai (labticīgajam ieguvējam) iepazīties ar kriminālprocesa materiāliem un efektīvi ietekmēt lēmumu par noziedzīgi iegūto mantu pēc būtības. Pieteicēja ieskatā KPL 375.panta pirmā daļa un KPL 111¹.pants būtu papildināms ar trešās personas tiesībām iepazīties ar attiecīgā kriminālprocesa materiāliem. Tādējādi Pieteicējs pēc būtības norāda uz trūkumiem KPL pantos, kuru atbilstība Satversmei nav apstrīdēta.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, „taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata

lietu, un „taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kura ietvaros lieta tiek izskatīta.¹ Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus savstarpēji saistītus elementus, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības principu, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu, tiesības uz pieņemtā nolēmuma pārsūdzību.² Vērtējot KPL 356.panta otro daļu procesuālās līdztiesības un pušu vienlīdzības principu kontekstā, nepieciešams vērst uzmanību, ka manta var tikt atzīta par noziedzīgi iegūtu un atsavināta no trešajām personām ar tiesas vai procesa virzītāja lēmumu. Attiecīgi procesuālās līdztiesības un pušu vienlīdzības principa ievērošana apskatāma katrā no minētajiem lēmuma pieņemšanas veidiem.

[1.1] *Ar tiesas lēmumu KPL 59.nodaļā noteiktajā kārtībā*

KPL 628.panta pirmā daļa paredz *procesa virzītāja pienākumu informēt* par lēmumu uzsākt kriminālprocesu par noziedzīgi iegūto mantu personu, *pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests*, ja šādas personas attiecīgajā kriminālprocesā ir, vai arī *ciņu personu, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu*. Personas, kurām ir tiesības uz konkrēto mantu, *tiek informētas par tiesībām iesniegt pieteikumu tiesai* (KPL 628.p.1.d.3.p.), *uzaicinātas uz tiesas sēdi* (KPL 629.p.1.p.2.p.), *uzklausītas* (KPL 629.p.3.d.). Tiesas sēdē minētajām personām ir tiesības pieteikt noraidījumus, *iesniegt pierādījumus, paskaidrojumus* (KPL 629.p.4.d.), kā arī tiesības rajona *tiesas lēmumu pārsūdzēt* apgabaltiesā (KPL 631.p.1.d.). Līdz ar to nav pamata apšaubīt, ka KPL procesos par noziedzīgi iegūto mantu arī labticīgiem ieguvējiem tiek nodrošināta procesuālā līdztiesība.

KPL 8.pantā definēts vienlīdzības princips, kas paredz, ka KPL nosaka vienotu procesuālo kārtību *visām kriminālprocesā iesaistītajām personām* neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem. Saskaņā ar KPL 626.pantu process par noziedzīgi iegūto mantu *tiek izdalīts* no sākotnējā kriminālprocesa. Atbilstoši KPL 630.panta pirmajai daļai, *izskatot materiālus par noziedzīgi iegūto mantu*, tiesai jāizlemj, vai manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu, vai mantas izcelsme ir noziedzīga. Tādējādi tiesa nevar vērtēt tos pierādījumus, kuri nav šajā izdalītajā kriminālprocesā. Attiecīgi konkrētajā gadījumā pušu līdztiesības princips apskatāms vienīgi kontekstā ar labticīgā ieguvēja tiesībām iegūt informāciju par izdalītā kriminālprocesa materiāliem.

KPL 629.panta piektā daļa paredz, ka procesa par noziedzīgi iegūto mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. KPL 628.pantā minētās personas (t.sk. mantas labticīgais ieguvējs) ar lietā esošajiem materiāliem *var*

¹ Satversmes tiesas 2002.gada 5.marta spriedums lietā Nr.2001-10-01

² Satversmes tiesas 2010.gada 17.maija spriedums lietā Nr.2009-93-01

iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā. Līdzīgu ierobežojumu paredz arī KPL 375.pants.

Atbilstoši Augstākās tiesas secinājumam³, ka KPL 375.panta noteiktais ierobežojums vērsts uz kriminālprocesa mērķa sasniegšanu un *nav saprotams kā vispārējs aizliegums pirmstiesas procesā izsniegt krimināllietas materiālus*. Proti, šī tiesību norma vienkārši dod iespēju procesa virzītājam izlemt, vai lietas materiālu izsniegšana *konkrētajā brīdī un konkrētajai personai nekaitē izmeklēšanas interesēm, un vajadzības gadījumā atteikt materiālu izsniegšanu*. Tādējādi arī kriminālprocesā par noziedzīgu iegūtu mantu procesa virzītājam ir individuāli jāizvērtē personas šāda veida lūgums. Savukārt par procesa virzītāja nepamatotu atteikumu, iepazīties ar izdalītā kriminālprocesa par noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem materiāliem, persona (t.sk. mantas labticīgais ieguvējs) ir tiesīga iesniegt sūdzību KPL 337.panta kārtībā. Savukārt apstākļi, ka procesa virzītāja rīcībā ir informācija par citiem kriminālprocesiem, nav uzskatāma par vienlīdzības principa pārkāpumu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu.

[1.2] *Ar procesa virzītāja lēmumu*

KPL 356.panta otrās daļas 2.punkts paredz, ka mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu ar procesa virzītāja lēmumu, ja pirmstiesas kriminālprocesa laikā pie aizdomās turētā, apsūdzētā vai trešās personas ir atrasta un izņemta manta, attiecībā uz kuru tās īpašnieks vai likumīgais valdītājs *iepriekš bija pieteicis mantas zudumu un pēc tās atrašanas, novēršot saprātīgas šaubas, pierādījis savas tiesības*. Tādējādi KPL noteikti priekšnosacījumi, lai procesa virzītājs būtu tiesīgs pieņemt šāda satura lēmumu.

KPL 111¹.pants, kā arī KPL 336.pants paredz personas, kuras tiesības aizskar minētais procesa virzītāja lēmums, tiesības to apstrīdēt. Tādējādi arī labticīgajam ieguvējam pastāv iespēja apstrīdēt procesa virzītāja lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu.

Pieteicēja ieskatā pilnvērtīgu apstrīdēšanas tiesību izmantošanu apgrūtina KPL 375.panta pirmās daļas nosacījumi. Pieteicējs nav apstrīdējis KPL 375.panta pirmās daļas nosacījumu atbilstību Satversmes 92.pantam. Tomēr, vērtējot minēto ierobežojumu, vienlīdzības principa kontekstā, lietderīgi vērst uzmanību, ka kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas laikā ierobežojums iepazīties ar procesa materiāliem ir arī personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētajam un cietušajam.

KPL 320.pants paredz, ka nolēmuma aprakstošā daļā norāda procesā noskaidroto apstākļu būtību, kas ir pamatā nolēmuma pieņemšanai. Savukārt nolēmuma rezolutīvajā daļā norāda secinājumu par izskatāmo jautājumu, pieņemto nolēmumu un tā pārsūdzēšanas kārtību un termiņus. Tādējādi kriminālprocesā iesaistītajām personām (t.sk., personām, kuru tiesības tiek ierobežotas) ir vienādas iespējas apstrīdēt procesa virzītāja pirmstiesas izmeklēšanas laikā pieņemtos lēmumus. Ņemot vērā minēto nav pamata uzskatīt,

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008.gada 6.novembra spriedums lietā SKA-705/2008

ka KPL 356.panta otrās daļas nosacījumi pārkāptu mantas labticīgā ieguvēja Satversmes 92.pantā garantētās tiesības.

[2] *Par Satversmes 91.pantu*

Pieteicējs norāda, ka pastāv nepamatoti atšķirīga attieksme pret labticīgajiem ieguvējiem, ja prasība pret viņiem celta Civilprocesa likuma (turpmāk – CPL) vai KPL kārtībā, kā arī gadījumos, ja tiek izpildīts ārvalstu tiesas nolēmums par mantas konfiskāciju.

Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesiskās vienlīdzības princips liek vienādi izturēties *pret personām, kas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos*. Atšķirīga attieksme pret šādām personām pieļaujama vienīgi, ja tai ir saprātīgs un objektīvs pamats. Tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos.⁴ Ņemot vērā to, ka Pieteicējs salīdzina dažādas situācijas, tās būtu apskatāmas atsevišķi.

[2.1] *Civilprocess un kriminālprocess*

Satversmes 91.panta pirmais teikums paredz, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi *likuma* un tiesas priekšā. KPL reglamentē valsts rīcību (t.sk. mantas atdošanu cietušajam) vienīgi noziedzīga nodarījuma gadījumā. Savukārt CPL noteiktajā kārtībā tiek risināti jebkādi privātpersonu strīdi. Attiecīgi var tikt salīdzināti vienīgi labticīgi ieguvēji, kuru manta, tika atsavināta tiesiskiem īpašniekiem noziedzīga nodarījuma rezultātā.

Eiropas Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvā Nr.2012/29/ES, ar ko nosaka cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus 11.apsvērumā paredz dalībvalstu tiesības, *noteikt augstāku cietušo aizsardzības līmeni*. Direktīvas 48.apsvērumā noteikts, ka atgūstamais īpašums, kas konfiscēts kriminālprocesā, būtu pēc iespējas ātrāk *jāatdod noziegumā cietušajam*, ja vien nepastāv ārkārtas apstākļi, piemēram, strīds par īpašumtiesībām vai valdījuma tiesībām, vai ja pats īpašums ir nelikumīgs. Savukārt atbilstoši Direktīvas 15.pantam *dalībvalstis nodrošina*, lai pēc kompetentas iestādes lēmuma *atgūstamo īpašumu*, kas izņemts kriminālprocesa gaitā, *bez kavēšanās atdod cietušajiem*, izņemot tad, ja tas vajadzīgs kriminālprocesa nolūkos. Nosacījumus vai procesuālos noteikumus par īpašuma atdošanu cietušajiem nosaka valsts tiesību akti.

Eiropas Padomes 2001.gada 15.marta Pamatlēmuma 2001/220/TI par cietušo statusu kriminālprocesā 9.panta 3.punkts paredz, ja vien tas nav steidzami vajadzīgs kriminālprocesa nolūkā, *cietušajiem piederošo atgūstamo īpašumu*, kas konfiscēts kriminālprocesa gaitā, *atdod viņiem bez kavēšanās*. Tādējādi, konstatējot noziedzīgu nodarījumu, valsts pienākums ir veikt nepieciešamos pasākumus cietušo personu tiesību un interešu aizsardzībai, t.sk. atgriežot noziedzīga nodarījuma rezultātā tiem atņemto mantu. Proti, krimināltiesībās prioritāra ir noziedzīgā nodarījumā cietušās personas aizskarto tiesību atjaunošana.

⁴ Satversmes tiesas 2007.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2006-13-0103

Civillikuma 1003.pants paredz, ka noziedzīgā ceļā dabūtu lietu nevar ar ieilgumu iegūt par īpašumu ne pats noziedzīga nodarījuma izdarītājs, *ne arī trešā persona*, kas savas tiesības atvasina no viņa. Civillikuma 1041.pantā noteikts, ka īpašnieks var atprasīt savu lietu ar īpašuma prasību no jebkura trešā valdītāja. Tādējādi arī civiltiesības paredz personas tiesības atprasīt savu mantu no jebkura, t.sk. labticīga, valdītāja.

Augstākā tiesa vairākkārt ir uzsvērusi labticīga ieguvēja tiesību aizsardzības principu.⁵ Augstākā tiesa norādīja, ka, atzīstot par spēkā neesošu pirmo darījumu, nevar izdarīt vispārinātu secinājumu, ka pilnīgi visi turpmākie darījumi ar šo īpašumu neapšaubāmi ir spēkā neesoši, nepētot, vai to dalībnieki ir labticīgi vai ļaunticīgi, jo gadījumā, ja īpašnieks ir labticīgs ieguvējs, attiecībā uz viņu piemērojams labticīga ieguvēja aizsardzības princips.⁶ Noteikumi par nekustamās lietas iegūšanu īpašumā paredz būtisku un praksē ļoti nozīmīgu *izņēmumu no principa*, kuram atbilstoši, *neviens nevar nodot citam vairāk tiesību, kā pieder viņam pašam*; to mērķis ir nodrošināt *civiltiesiskās* apgrozības stabilitāti un uzticības aizsardzību.⁷ Tādējādi labticīgā ieguvēja aizsardzības princips civillietās ir tiesas praksē ieviests izņēmums no vispārējā principa, kas paredz personas tiesības atprasīt savu īpašumu (mantu) no jebkuras trešās personas.

Vienlīdzības princips ir attiecināms uz gadījumiem, kad persona atrodas vienādos (faktiskos un tiesiskos) apstākļos. Ņemot vērā iepriekš minēto secināms, ka mantas labticīgie ieguvēji atrodas vienādos *faktiskajos* apstākļos, tomēr *tiesiskie* apstākļi ir *atšķirīgi*. Līdz ar to arī atšķirīga attieksme pret labticīgo ieguvēju kriminālprocesā un civilprocesā nav uzskatāma par Satversmes 91.panta pārkāpumu.

[2.2] Latvijas un ārvalstu sprieduma izpilde KPL kārtībā

Pieteicēja ieskatā, ārvalstu spriedumu izpildes gadījumā KPL 903.panta otrā daļa, aizsargā labticīgā ieguvēja tiesības. Ņemot vērā to, ka KPL 358.panta otrajā daļā minētais lēmums var ierobežot mantas labticīgā ieguvēja tiesības, vērtējams, vai ārvalsts tiesas nolēmuma izpilde KPL kārtībā atšķirīgi ietekmē trešo personu tiesības uz īpašumu.

KPL 903.panta otrajā daļā noteikts, ka starptautiskās tiesas noteiktā *naudas soda vai mantas konfiskācijas izpilde notiek Latvijas normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā*, nekaitējot trešo personu labticīgi iegūtām (*bona fide*) tiesībām. Atbilstoši Krimināllikuma 36.pantam naudas sods un mantas konfiskācija ir divi atšķirīgi soda veidi, kas piemērojami personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Var piekrist Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka konfiskācija ir mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšana *valsts īpašumā*

⁵ Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2010.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC – 74

⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 18.aprīļa spriedums lietā Nr. SKC – 136/2012

⁷ A. Grūtups, E.Kalniņš. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga, 2002, 198.lpp.

(Krimināllikuma 42.panta pirmā daļa). Tomēr neatkarīgi no mantas ieguvēja (valsts vai cietušais) apstākļi, ka labticīgajam ieguvējam īpašums tiek atsavināts bez atlīdzības, paliks nemainīgs. Attiecīgi nepieciešams noskaidrot, vai ārvalstu tiesas nolēmuma izpildes rezultātā var tikt ierobežotas mantas labticīgā ieguvēja tiesības.

Eiropas Padomes 2014.gada 3.aprīļa direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā 24.apsvērumā noteikts, ka Savienības tiesiskajā regulējumā nav saistošu noteikumu par tāda īpašuma konfiskāciju, kas nodots trešajām personām. Tādēļ kļūst aizvien vairāk nepieciešams atļaut trešajām personām nodota vai trešo personu iegūta īpašuma konfiskāciju. Eiropas Padomes 2006.gada 6.oktobra pamatlēmumā 2006/783/TI par savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu konfiskācijas rīkojumiem 7.punkts paredz, ka izpildes valsts kompetentās *iestādes atzīst konfiskācijas rīkojumu bez papildu formalitātēm*, un veic tā izpildei vajadzīgos pasākumus, ja vien kompetentās iestādes nenolemj izmantot kādu no neatzīšanas vai neizpildīšanas pamatojumiem vai, ja kompetentās iestādes nenolemj izmantot kādu no izpildes atlikšanas iemesliem. Pamatlēmuma 9.panta pirmajā punktā noteikts, ka katra dalībvalsts ievieš vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka jebkurai ieinteresētajai pusei, tostarp *bona fide* personām, ir tiesiski aizsardzības līdzekļi pret konfiskācijas rīkojumu atzīšanu un izpildi, lai aizsargātu to tiesības. Savukārt 15.apsvērumā noteikts, ka *Pamatlēmums neattiecas uz īpašuma restitūciju tā likumīgajam īpašniekam*.

KPL 645.pants reglamentē ar naudas soda izpildi saistītos jautājumus. Savukārt KPL 790.pants paredz, ka ārvalstu lūgums par mantas konfiskācijas izpildīšanu Latvijā izvērtēšanai piemēro KPL 69.nodaļā minēto kārtību, ja šajā nodaļā nav noteikts citādi. KPL 751.pantā noteikti ārvalstī piespriesta soda izpildīšanas Latvijā atteikuma iemesli, bet KPL 794.pantā definēti nolēmuma par mantas konfiskāciju izpildīšanas atteikuma iemesli. Tomēr mantas atrašanās labticīgās personas īpašumā nav iemesls atteikt ārvalstu tiesas nolēmuma izpildi KPL 751. un 794.panta izpratnē. Turklāt saskaņā ar KPL 903.panta pirmo daļu kompetentā iestāde veic KPL paredzētos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka tiek izpildīts starptautiskās *tiesas lēmums par atlīdzību cietušajiem, arī restitūciju, kompensāciju un rehabilitāciju*. Ņemot vērā iepriekš minēto secināms, ka starptautiskās saistības un KPL nosacījumi paredz, ka ārvalstu tiesas sprieduma izpildes gadījumā var tikt atsavinātas arī mantas, kuras atrodas labticīgā ieguvēja īpašumā. Tādējādi nav konstatējama atšķirīga attieksme pret labticīgajiem ieguvējiem, izpildot ārvalstu tiesas nolēmumu par īpašuma atsavināšanu par labu noziedzīgā nodarījumā cietušajiem. Līdz ar to secināms, ka KPL 358.panta otrā daļa atbilst Satversmes 91.pantam.

[3] *Par Satversmes 1.pantu un 105.panta pirmo un trešo teikumu*

No Pieteikuma un Saeimas atbildes raksta secināms, ka 2008.gada 18.janvārī tika uzsākts kriminālprocess par dzīvokļa izkrāpšanu personai, kura sava psihiskā stāvokļa dēļ nav sapratusi darījuma būtību. 2010.gada 29.jūlijā minētās darbības tika kvalificētas pēc Krimināllikuma 177.panta. 2010.gada

18.oktobrī Pieteicējs iesniedza tiesā pieteikumu par saistību piespiedu izpildi. 2011.gada 7.februārī tiesu izpildītāja rīkotajā izsolē minēto dzīvokli iegādājās Pieteicējs. 2011.gada 29.aprīlī apgabaltiesa apstiprināja izsoles rezultātus. 2011.gada 1.decembrī procesa virzītājs informēja Pieteicēju par aresta uzlikšanu dzīvoklim. 2015.gada 15.jūlijā ar procesa virzītāja lēmumu minētais dzīvoklis tika atzīts par noziedzīgi iegūtu mantu un atgriezts īpašniekam.

KPL 360.panta pirmā daļa nosaka, ja noziedzīgi iegūta manta atrasta pie trešās personas, tā atdodama pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam.

Pieteicējs uzskata, ka KPL 360.panta pirmā daļa ierobežo tā Satversmes 1.pantā un 105.pantā nostiprinātās tiesības kā īpašuma labticīgam ieguvējam.

Satversmes 105.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.

Saskaņā ar ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 17.panta pirmo daļu katram cilvēkam ir tiesības uz īpašumu, kas var piederēt gan viņam vienam, gan kopā ar citiem. Savukārt Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 17.panta otrajā daļā noteikts, ka nevienam nedrīkst patvaļīgi atņemt viņa īpašumu.

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.panta pirmā daļa noteic, ka jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz īpašumu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot, ja tas notiek sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem. Savukārt minētā panta otrā daļa paredz, ka minētie nosacījumi nekādā veidā nedrīkst ierobežot valsts tiesības izdot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai soda samaksu.

Konvencijas pirmā protokola 1.pants ietver trīs savstarpēji saistītas normas. Pirmkārt, panta pirmais teikums pēc sava rakstura ir vispārīgs un ietver principu, ka ikviens var netraucēti baudīt īpašuma tiesības. Otrkārt, panta otrais teikums regulē īpašuma atņemšanu un noteic vairākus tā atņemšanas priekšnoteikumus. Treškārt, panta otrā daļa atzīst valsts tiesības kontrolēt īpašuma izmantošanu.⁸

Paredzot KPL 360.panta pirmajā daļā regulējumu, ka noziedzīgi iegūta manta, kas atrodas pie trešās personas, ir atdodama pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, pēc būtības ir Satversmes 105.panta pirmajā un trešajā teikumā garantēto tiesību uz īpašumu ierobežojums. Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka Pieteicēja īpašums tiktu izmantots pretēji sabiedrības vajadzībām vai ka apstrīdētā norma paredzētu īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības

⁸ ECT Lielās palātas 2004.gada 22.jūnija spriedums lietā „Broniowski v.Poland”, pieteikumsNr.31443/96, 134.punkts.

vajadzībām Satversmes 105.panta ceturtā teikuma izpratnē. Tādēļ konkrētās lietas ietvaros apstrīdētā norma ir vērtējama Satversmes 105.panta pirmā un trešā teikuma kontekstā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lai noskaidrotu, vai personas konstitucionālo tiesību ierobežojums ir attaisnojams, jāizvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.⁹

Tiesībsargs konstatē, ka lietā nav strīda par to, ka KPL 360.panta pirmā daļa ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā un ir publiski pieejama, kā arī par to, ka apstrīdētā norma ir skaidri formulēta.

Īpašuma tiesību ierobežojumam ir jākalpo kādam no Satversmes 116.pantā norādītajiem leģitīmajiem mērķiem. Satversmes 116.pantā ietvertajā personas pamattiesību uzskaitījumā nav speciālas norādes uz īpašuma tiesībām, jo konstitucionālais likumdevējs jau Satversmes 105.pantā ir norādījis, ka īpašuma tiesības var ierobežot. Tomēr nav šaubu, ka Satversmes 116.pantā minētie pamattiesību ierobežošanas leģitīmie mērķi, proti, citu cilvēku tiesību aizsardzība ir atzīstami par leģitīmiem mērķiem arī īpašuma tiesību ierobežošanai.¹⁰

KPL 1.pants nosaka, ka kriminālprocesa likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.

Saprotams, ka KPL ir mehānisms Krimināllikumā paredzēto tiesību un interešu aizsardzībai, kriminālprocess tiek veikts sabiedrības interesēs. Tādējādi, lai darbotos šāda personu aizsardzība, valstij ir jānodrošina ne tikai atbilstoša reakcija uz noziedzīgiem nodarījumiem, bet arī jāgarantē vispārējs taisnīgums kriminālprocesā, piemēram, novēršot noziedzīgā nodarījuma sekas. Atdodot noziedzīga nodarījuma rezultātā zaudēto mantu cietušajam, tiek nodrošināta šīs personas tiesību aizsardzība un tiek garantēta konsekvence valsts attieksmē pret noziedzīgiem nodarījumiem.

Tādējādi tiesību normā paredzētajam pamattiesību ierobežojumam ir Satversmes 116.pantā noteiktais leģitīms mērķis - citu cilvēku tiesību aizsardzība.

Ņemot vērā minēto, ir jāizvērtē, vai tiesiskie līdzekļi sabiedrības interešu aizsardzībai ir samērojami ar indivīda interešu aizskārumu.

Satversmes tiesa secinājusi, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un indivīda interesēm. Lai konstatētu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šo mērķu sasniegšanai un, vai labums, ko gūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem.

⁹ Satversmes tiesas 2011. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr.2010-62-03 8.punkts.

¹⁰ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 473.lpp

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.¹¹

Nodrošinot noziedzīgi izkrāptas mantas atdošanu tās sākotnējam īpašniekam un pēc iespējas atjaunojot tā tiesisko stāvokli pirms noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, tiek sasniegts leģitīmais mērķis – cietušā tiesību aizsardzība.

Vienlaikus, noskaidrojot, vai nav saudzējošāku līdzekļu leģitīmā mērķa sasniegšanai, KPL 360.panta pirmās daļas regulējums jāvērtē ne tikai no kriminālprocesuālā viedokļa, bet arī visas tiesību sistēmas kontekstā.

Personas īpašuma tiesības iegūst privāttiesiska darījuma rezultātā. Darījuma subjekti var būt kā privātas fiziskas vai juridiskas personas, tā arī publiskas institūcijas.

Zemesgrāmatu likuma 1.pants noteic, ka zemesgrāmatās ieraksta nekustamus īpašumus un nostiprina ar tiem saistītās tiesības. Zemesgrāmatas ir visiem pieejamas, un to ierakstiem ir publiska ticamība. Savukārt Civillikuma 993.panta otrā daļa noteic, ka zemesgrāmatās jāieraksta ne vien katrs nekustamā īpašuma atsavinājums, bet arī vispār katra tā īpašnieka maiņa. No minētajām tiesību normām izriet zemesgrāmatu publiskās ticamības princips, kas ir vērsti uz trešo personu aizsardzību, t.i., piemēram, persona iegādājoties nekustamo īpašumu vai arī pieņemot nekustamo īpašumu kā ķīlu, jābūt pārliecinātām par iegūto tiesību patiesumu, stabilitāti, neapstrīdamību un prioritāti.¹²

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka no Satversmes 1.pantā ietvertā demokrātiskās republikas jēdziena izriet valsts pienākums savā darbībā ievērot tiesiskas valsts pamatprincipus, tostarp tiesiskās paļāvības principu.¹³ Tiesiskās paļāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t.i., *personas var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktajā laika periodā tiks saglabātas un reāli īstenotas.*¹⁴ Tiesiskās paļāvības princips citastarp prasa aizsargāt paļāvību, kas personai radusies uz noteiktu tās tiesību saglabāšanu vai īstenošanu, un ietver valsts pienākumu pildīt saistības, ko tā uzņēmusies pret personām. *Pretējā gadījumā tiktu mazināta personu uzticība valstij un tiesībām.*¹⁵ Tādējādi, iegādājoties izsolē nekustamo īpašumu, kuram nebija konstatējami īpašumtiesību pārejas tiesiski trūkumi, Pieteicējam pamatoti varēja rasties paļāvība par noslēgtā darījuma tiesiskumu, un tiesību uz nekustamā īpašumu iegūšanu.

Jau 2010.gadā ar Ministru kabineta rīkojuma Nr.541 "Par Konceptiju par Civillikuma lietu tiesību daļas modernizāciju" 4.2.punktu tika uzdots Tieslietu ministrijai līdz 2013.gada 1.jūlijam izstrādāt normatīvo aktu projektu, kas nepieciešami koncepcijas kopsavilkumā ietvertā risinājuma 1.varianta īstenošanai attiecībā uz koncepcijā minētajām problēmām saistībā ar lietu (nekustamu) tiesību labticīgu iegūšanu, rokas ķīlu, pirmtiesību ķīlas realizēšanā un ķīlas labprātīgu

¹¹ Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija spriedums lietā Nr.2007-74-01, Secinājumu daļas 19.punkts.

¹² Konceptija par Civillikuma lietu tiesību daļas modernizāciju. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40165490>.

¹³ Satversmes tiesas 2010.gada 19.jūnija sprieduma lietā Nr.2010-02-01

¹⁴ Satversmes tiesas 2004.gada 25.oktobra spriedums lietā Nr.2004-03-01

¹⁵ Satversmes tiesas 2015.gada 8.decembra spriedums lietā Nr.2015-07-03

pārdošanu izolē, kā arī lai noteiktu tiesisko regulējumu pastāvošo dalīto īpašumu tiesisko attiecību izbeigšanai.

Tādējādi jau pirms sešiem gadiem tika identificētas nepilnības Civillikuma lietu tiesību daļā, konstatējot, ka “Latvijas tiesībās nav detalizēta regulējuma jautājumā par īpašuma un citu lietu tiesību labticīgu iegūšanu uz nekustamu lietu, kas praksē noved pie tā, ka labticīgs ieguvējs netiek aizsargāts. Piemēram, personai, kas paļaujoties (uzticoties) uz attiecīgo zemesgrāmatu ierakstu ir iegādājusies nekustamo īpašumu no personas (īpašnieka), kas savas īpašuma tiesības ir ieguvusi prettiesiski, attiecīgais nekustamais īpašums tiek atņemts”¹⁶.

Pieteicēja pieteikumā minētais gadījums norāda uz nepilnībām trešās personas tiesību aizsardzībā. Ja valsts ir radījusi sistēmu, kurā zemesgrāmata kalpo kā publisks apliecinājums īpašnieka tiesībām, tai ir jānodrošina, lai personas, varētu paļauties uz zemesgrāmatu ierakstu publisko ticamību, samazinot jebkādas iespējas ļaunprātīgi izmantot šo institūtu, radot zaudējumus labticīgam ieguvējam.

Valstij ir pozitīvs pienākums aizsargāt personas tiesības, t.sk. tiesības uz īpašumu. Ja tiesības personai atņemtas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā, valsts pienākums ir veikt nepieciešamās darbības tiesiskā stāvokļa (t.sk. cietušā īpašuma tiesību) atjaunošanai. Tomēr valstij ir pienākums arī garantēt zemesgrāmatu publisko ticamību un aizsargāt personu tiesisko paļāvību.

Ņemot vērā, ka valsts ir konstatējusi tiesību regulējuma trūkumus, kas attiecas uz labticīga ieguvēja aizsardzību, taču risinājumi joprojām nav piemeklēti, pirmšķietami secināms, ka pastāv saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Tādējādi jāsecina, ka ar KPL 360.panta pirmo daļu ir pārkāptas personas Satversmes 1.un 105.panta pirmajā un trešajā teikumā garantētās tiesības, ciktāl valsts nav radījusi efektīvu regulējumu labticīgā ieguvēja tiesību un zemesgrāmatu ierakstu publiskās ticamības principa aizsardzībai.

Apkopojot iepriekš minēto secināms, ka

- 1) nav pamata uzskatīt, ka KPL 356.panta otrās daļas nosacījumi pārkāptu mantas labticīgā ieguvēja Satversmes 92.pantā garantētās tiesības;
- 2) mantas labticīgie ieguvēji (CPL un KPL) atrodas vienādos faktiskajos apstākļos, tomēr tiesiskie apstākļi ir atšķirīgi. Līdz ar to arī atšķirīga attieksme pret labticīgo ieguvēju kriminālprocesā un civilprocesā nav uzskatāma par Satversmes 91.panta pārkāpumu;
- 3) nav konstatējama atšķirīga attieksme pret labticīgajiem ieguvējiem, izpildot ārvalstu tiesas nolēmumu par īpašuma atsavināšanu par labu noziedzīgā nodarījumā cietušajiem. Līdz ar to secināms, ka KPL 358.panta otrā daļa atbilst Satversmes 91.pantam;
- 4) ar KPL 360.panta pirmo daļu ir pārkāptas personas Satversmes 1.un 105.panta pirmajā un trešajā garantētās tiesības, ciktāl valsts nav radījusi

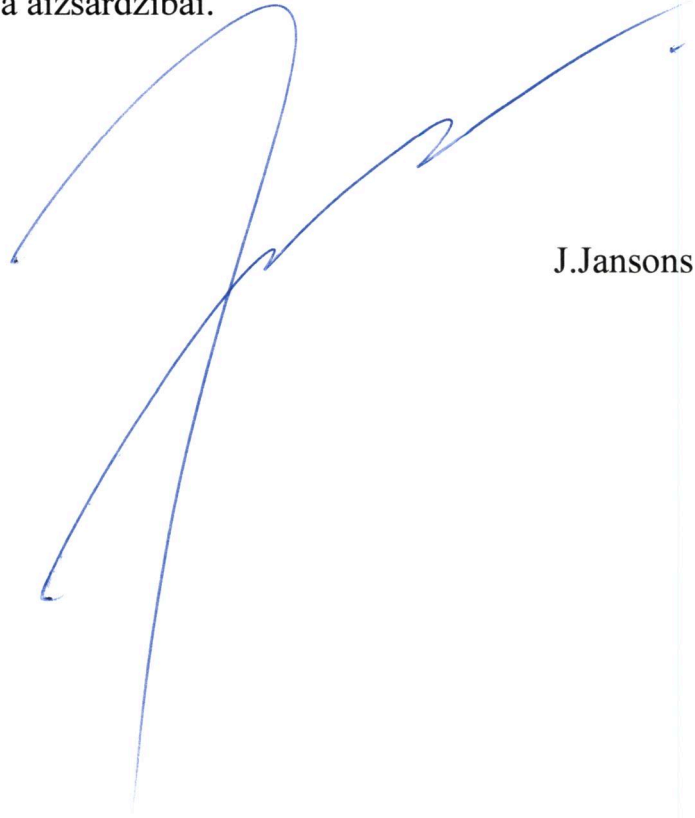
¹⁶ Konceptija par Civillikuma lietu tiesību daļas modernizāciju. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40165490>.

efektīvu regulējumu labticīgā ieguvēja tiesību un zemesgrāmatu ierakstu publiskās ticamības principa aizsardzībai.

Tiesībsargs

J.Jansons

Siļčenko 67686768
Laizāne 67201423

A large, stylized handwritten signature in blue ink, consisting of several sweeping, overlapping loops and lines, positioned in the upper right quadrant of the page.

